

Prof. Paula Kankaanpää
Johtaja
Arktinen keskus
Lapin yliopisto

22.11.2010

Presidenttifoorumi XVI 23.11.2010

TIEDONVÄLITYS ARKTISEN ALUEEN KEHITTÄMISESSÄ

Arktinen alue on kehittymässä kaksijakoiseen tilanteeseen. Toisaalta sen ympäristöön kohdistuvat uhkat ovat suuret, mutta samanaikaisesti taloudellisen kehittymisen mahdollisuudet ovat myös merkittävät. Jo nyt globalisoituva maailmantalous mahdollistaa aikaisemmin syrjässä olleen arktisen alueen uutta talouskasvua, mutta samalla se aiheuttaa ympäristöongelmia, ja voi haitata alueen ainutlaatuisten kulttuurien olemassaoloa. Ilmastonmuutos aiheuttaa arktiselle alueelle vielä suuremman ongelman, mutta samalla lämpeneminen lisää talouskasvun mahdollisuuksia entisestään. Arktinen alue, johon Suomen Lappikin kuuluu, on muuttumassa nopeasti ja palautumattomasti.

Miten on mahdollista varmistaa arktisen alueen kestävä ja oikeudenmukainen kehitys, hyvinvointi, ympäristönsuojelu ja sopeutuminen ilmastonmuutokseen sekä paikallisella tasolla että kansainvälisenä yhteistyönä?

On epätodennäköistä, että Arktisen alueen kehitystä tulnaisiin säätelemään laajoilla Arktisen alueen yleissopimuksilla. Sen sijaan nykyisten kansainvälisten sopimusten soveltuvuutta alueen olosuhteisiin tullaan parantamaan, ja todennäköisesti laaditaan uusia kohdennettuja sopimuksia, kuten juuri nyt vireillä oleva turvallisuutta ja pelastusoperaatioita koskeva sopimus.

Tiedon ja osallistumisen merkitys

Arktisen alueen kestävä kehityksen turvaamisen erääksi ydinkysymykseksi on noussut se, miten tutkimustieto ja paikallisen tason tietämys saadaan parhaiten päätöksentekijöiden ja yritysten käyttöön, ja miten osallistumisen rakenteita parantamalla voidaan tiedon vaikuttavuutta lisätä.

Laajat kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet että ympäristötiedolla on vaikuttavuutta alueiden kehitykseen ja päätöksentekoon vain niissä tapauksissa että ympäristötieto on yhtäaikaaisesti sekä tieteellisesti luotettavaa, mutta samalla demokraattisesti oikeudenmukaista ja lisäksi myös relevanttia. Tällaisen onnistuminen edellyttää tiedon välittymistä ja monien erilaisten tahojen yhteistä ymmärrystä asioista, mikä on toteutettava varmistamalla eri intressiryhmien osallistuminen tarvittavan tiedon määrittelyyn ja sen tuottamiseen. Tämän vuoksi uskon, että Arktisen Neuvoston kaltaisten ”tiedonvälittäjä- ja dialogiorganisaatioiden” rooli tulee tulevaisuudessa kasvamaan entisestään ympäristökysymysten hallinnassa ja kestävä kehityksen edistämisessä.

Suomen arktinen neuvottelukunta

Kesällä hyväksytty Suomen arktinen strategia on ensimmäinen askel arktisen toimintamme tehostamisessa. Sen toteuttamisen tueksi perustettiin myös neuvottelukunta, johon osallistuu useiden eri hallinnonalojen sekä Pohjois-Suomen edustajia.

Suomella ei koskaan aikaisemmin ole ollut toimielintä, joka näin tehokkaasti voi käsitellä Arktisen Neuvoston toimintaa ja välittää siitä tietoa eri ministeriöihin. Arktisen Neuvoston asialistalla on kaikkien yhteiskuntasektorien asioita puolustuskysymyksiä lukuun ottamatta ja siksi neuvottelukunnan laaja-alaisuus on erityisen tärkeää. Sen lisäksi että neuvottelukunta edistää Suomen arktista strategiaa, näen sen merkityksen siinä että se voi oleellisesti parantaa Suomen osallistumista Arktisen Neuvoston työhön.

Arktisen alueen tutkimus

Arktista tutkimustietoa on vielä liian vähän, jotta päätöksenteko voitaisiin perustaa riittävälle tiedolle. Arktisen alueen tuntemusta on lisättävä kaikilla aloilla.

Suomi on arktisen ja pohjoisen osaamisen huippuasiantuntija monella alalla¹. Sekä yliopistoissa että suurimmassa osassa tutkimuslaitoksia tehdään tavalla tai toisella pohjoiseen ja kylmään ilmanalaan liittyvää tutkimusta. Lisäksi Pohjois-Suomessa on erinomainen tutkimuksen infrastruktuuri ja mittausasemien verkosto sekä Lapin ja Oulun yliopistot, joilla on myös hyvät kansainväliset koulutusyhteydet esimerkiksi University of Arctic -verkoston kautta.

Kansainvälisen tutkimustiedon kasvavan tarpeen vuoksi, Suomen monipuolisesta pohjoista tietämystä tarvitaan ja sillä on myös globaalia markkina-arvoa, joten siihen kannattaa myös investoida. - Norja, jolla arktinen alue on ulkopolitiikan keskiössä tavoittelee johtavaa asemaa pohjoisten alueiden ilmasto ja ympäristötutkimuksessa maailmassa, ja suuntaa siihen parhaillaan merkittävästi lisää rahoitusta.

Suomen Arktinen know-how seminaari

Myös Suomen arktinen strategia tarvitsee tutkimuksen-, rakentamisosaaamisen, teknologiakehityksen, innovaatiotoiminnan ja yksityisen sektorin tukea laajalti. Suomen arktinen neuvottelukunta voisikin säännöllisesti kutsua kokoon *Suomen Arktisen know-how seminaarin tai foorumin* keskustelemaan alan osaamisen kehittämisestä ja sen osallistumisesta EU:n suuriin tutkimushankehakuun sekä Arktisen neuvoston työhön.

Yhdysvalloilla on ollut neuvottelukuntaamme vastaava Arktisen politiikan komitea jo 25 vuotta. Myös se on tehostanut työtään aivan viime aikoina. Tänä kesänä (22.7.2010) Yhdysvaltojen tiede- ja teknologianeuvostolle annettiin tehtäväksi nimenomaan tukea komitean toimintaa koordinoimalla ja lisäämällä arktisen alueen tutkimusta².

¹ UM:n esite 2009

² <http://www.whitehouse.gov/blog/2010/08/23/nstc-coordinate-certain-arctic-research-policy-committee-activities>

Vaikutusten arviointi ja ekosysteemiperustainen päätöksenteko

Tietoon ja tiedonkulkuun liittyy myös toinen arktisen alueen kestävä kehityksen tärkeä kysymys: miten taloustoiminnan kasvusta saatavat hyödyt jaetaan oikeudenmukaisesti ja miten alueen asukkaisiin ja heidän elinympäristöönsä kohdistuvat haitat minimoidaan? Paikalliset hallinnot ovat tällä hetkellä vain marginaalisesti mukana Arktisen Neuvoston työssä, ja se vähentää sen työn vaikuttavuutta itse alueilla.

Suomi voisi olla aloitteellinen Arktisen Neuvoston kestävä kehityksen työryhmässä edistämällä erityisesti ympäristö- ja yhteiskunnallisten vaikutusten arviointiprosessin parantamista, sekä ekosysteemiperustaisen päätöksenteon kehittämistä. Ne tarjoavat menetelmiä paikallistahojen osallistumiseen ja tiedonkulkuun mukaan lukien Arktisen Neuvoston oma työ.³

EU:n Arktinen tietokeskus Rovaniemelle

Suomen arktisen strategian tavoitteisiin kuuluu myös EU:n arktisen roolin edistäminen. Siinä myös esitetään, että Lapin yliopiston Arktisen keskuksen yhteyteen perustettaisiin EU:n arktinen tietokeskus. Ehdotus perustuu EU komission ja neuvoston arktisiin linjauksiin, joissa yleinen ajatus keskuksen perustamisesta on ensin nostettu esiin.

EU:n arktisen tietokeskuksen perustaminen edistäisi tiedon välittymistä, tietoutta ja dialogia Euroopan arktisista kysymyksistä ja tutkimuksesta sekä Euroopan sisällä että globaalisti. Verkostona toimivan tietokeskuksen ”päämajan” sijoittaminen Rovaniemelle, itse EU:n arktisille alueille, antaisi vahvan viestin EU:n arktisesta profiilista, ja se olisi perusteltua sekä poliittisesti että toiminnallisesti. Lapin yliopistolla on kansainvälisesti vahva pohjoinen osaaminen, ja sen 20 vuotta toimineella Arktisella keskuksella on jo olemassa tietokeskuksen edellyttämä ammattitaito joka tarjoaisi sille arvokkaan synenergiaedun.

EU parlamentti käsittelee arktisen raporttinsa joulukuussa, ja siihen toivomme tukea tälle hankkeelle. Valmistelu jatkuu Suomen ulkoministeriön kanssa ja ratkaisua asiasta odotetaan viimeistään ensi kesään mennessä, jolloin EU komissio antaa raporttinsa arktisten asioiden hoidon etenemisestä.

**

Tarkastelin esityksessäni tiedon ja tietouden merkitystä arktisen alueen tulevaisuudelle ja esitin sen tehostamiseksi kolme ajatusta:

- Suomessa: arktinen know-how seminaari
- EU:ssa: Arktisen tietokeskuksen perustaminen Rovaniemelle
- Arktisessa neuvostossa: vaikutusten arvioinnit ja ekosysteemiperustainen päätöksenteko

³ Suomi johti Arktisen ympäristövaikutusten arviointioppaan laatimisen, joka hyväksyttiin Altan ministerikokouksessa 1997. YVA yhteistyön tarpeista on keskusteltu asiantuntijatasolla viimeaikoina.